

Rimska republika

Političko-društveno uređenje

Period

- 509. – 27. pr. Kr.
- Novo političko uređenje nakon Tarkvinija Oholog
- Koncentracija moći više nije u rukama jednog čovjeka (kralja)
- * Današnja lekcija – društveno-politički poredak do 2. st. pr. Kr.

Politički poredak: glavna obilježja

- Demokracija
 - Vlast kolektivnih vijeća
 - Senat u prvom planu
- Senat
- Narodne skupštine
- Magistrati
- Ustavni poredak
 - Evolutivan
 - Običajno pravo
 - Sustav presedana

Narodna vijeća (skupštine) – tko?

- Preduvjet za sudjelovanje – posjedovanje prava rimskog građanstva (optimo iure)
- Pravo rimskog građanstva optimo iure
 - Sudovanje
 - Ženidba
 - Politička prava (glasovanje)
 - Ugovori
- Optimo iure građani
 - Izbor narodnih vijeća
 - Sudjelovanje u radu narodnih vijeća

Širenje utjecaja

- Kolonije i provincije
 - a) Naselja s pravom rimskog građanstva (Rim i kolonije)
 - b) Naselja s pravom građanstva, bez političkih prava
 - c) Autonomni saveznici

Narodna vijeća – vrste

- Comitia – skupštine svih građana optimo iure
- Consilia – dio građana optimo iure

Comitia – vrste

- Centurijska skupština
- Kurijalna skupština
- Tribunalna skupština
- Plebejska skupština

Centurijska skupština

- Vojnici – centurioni
- Predsjeda konzul

OVLASTI:

- Izabiru magistrate s imperijem
 - Konzule i pretore
- Izbor cenzora i vrhovnog svećenika (pontifex maximus)
- Može proglasiti rat
- Dio sudskih nadležnosti – prizivni sud

Kurijalna skupština

- Potvrda vlasti (imperija) magistratima
- * Magistrati – nositelji pojedinih funkcija

Tribunalna skupština

- Vijeće plemena – tj. građana grada Rima
- Predsjeda konzul
- Predstavници 35 plemena

OVLASTI

- Dio zakona
- Izbor kvestora
- Edila
- Vojnih tribuna

Plebejska skupština

- Rimski plebjeći (bez patricija)
- Predsjeda plebejski tribun
- OVLASTI
- Izbor pučkih tribuna
- Izbor plebejskih edila
- Većina zakona
- Prizivni sud

Senat

- Tradicija: osnovao Romul
- 100 vodećih Rimljana
- Skup pojedinaca iz najvažnijih rimskih obitelji (patres) – patriciji
- U doba Kraljevstva
 - Pod kontrolom kralja
 - Glavna uloga – nalaženje novog kralja
- 509. – 300 članova – kasnije 600 članova
- Najviša vlast
- Izbor dvojice konzula svake godine

Senat

- Rano razdoblje republike: samo patriciji
 - Kontrola ulaska od strane cenzora
 - Kriterij: census
 - Magistrati – automatski u senatu
- Plebejci – mogućnost ulaska u senat
- Dekreti: senatus consultum
 - Formalno „savjeti” magistratima
 - Do 2. st. pr. Kr. – „predodobrenje” zakona drugih vijeća

- Ekspanzija Rima u 4.-3. st. pr. Kr. – senat sve snažniji

Građanska uprava: javne financije

- Uprava provincijama: iznad konzula i pretora
- Kontrola rada magistrata, vanjskih poslova, vojnih snaga
- Mogućnost imenovanja diktatora

Senat

- Javno zasjednje
- U Rimu ili unutar 1.5 km od Rima
- Predsjeda konzul
- Neograničeno pravo govora
- Glasanje

Magistrati

- Nositelji pojedinih dužnosti u provincijama
- Senat im dodjeljuje provincije za rad
- Različite ovlasti sukladno funkciji
 - Ali, svi imaju pravo prisile
- Princip kolegijalnosti – uvijek dva magistrata

Ograničenja moći

- Boravak u gradu Rimu – pravo na provocatio: zaštita od sile
- Građani – pravo priziva protiv odluke magistrata na tribuna
- Služba: jedna godina

Magistrati

Cenzori

- Briga oko cenusa i javnog morala
- Velika moć
- Mogućnost ubacivanja i izbacivanja iz senata

Konzuli

- Postavljanje senatora
- Najviša vlast u građanskim i vojnim pitanjima – gotovo apsolutna vlast
- Za boravka u Rimu – najviša gradska vlast i predsjedanje senatom
- Izvan Rima – zapovijedanje vojskom

Magistrati

Tribuni

- Zastupanje općih interesa, prvenstveno plebejskih
- Pravo veta
- Posvećeni status
 - Pravo plebejaca da ubiju onoga tko ometa tribunov autoritet

Pretori

- Zapovijedanje vojskom u provincijama
- Građansko pravo

Edili

- Poslovi u Rimu

Kvestori

- Pomoć konzulima u Rimu i upraviteljima provincija

Diktator

- U vrijeme vojne opasnosti
- Mogućnost imenovanja diktatora – 6 mjeseci
- Demokratski i ustavni poredak u to vrijeme suspendiran
 - Apsolutna moć diktatora
 - Izuzetak – pučki tribuni (kontrola)
 - Senat – veto na diktatorovu odluku

Politički poredak

Instituti

- Anuitet
 - Kolegijalnost
 - Pravo veta
 - Racionalnost
 - Trodioba vlasti
 - Izbori
 - Ograničenja vlasti
- Res publica: SPQR
 - Sustav „checks and balances”

Društvo – početak Republike

- **Patricijat – aristokracija**
- U počecima Republike – oko 50 najbogatijih obitelji (gentes)
 - Npr. Klaudijevci, Fabijevci, Kornelijevci, Emilijani
 - Bogatstvo: kriterij
- Dolaze na najistaknutije pozicije
 - Magistrati (vijeća)
 - Svećeničke dužnosti
 - Vojska

Plebs (plebejci)

- Većina: obično stanovništvo
- Farmeri, obrtnici, trgovci itd.
- Slobodno stanovništvo
- Bez političkih prava u početku

Uspon plebejaca

- Postupno – tijekom 5.-4. st. pr. Kr.
- 494. pr. Kr. secessio plebis
 - Mogućnost otpora (štrajk)
- Plebejci mogu biti edili (državni i gradski dužnosnici)
- 471. pr. Kr. plebs: pravo izbora svojih magistrata u vlasti
- 451./450. pr. Kr. kodifikacija rimskog prava: Zakon dvanaest ploča – nakon dogovora patricija i plebejaca

Plebejci

- 400. pr. Kr. – **pravo izbora tribuna**
- 367. pr. Kr. – novi zakoni: uloga pučkih tribuna Gaja Licinija Stola i Lucija Sexta Laterana
 - Jedan od dva konzula može biti plebejac
 - Osnutak svećeničkog kolegija s 5 od 10 plebejaca
- 351. pr. Kr. – plebejci
 - Diktatorska služba
 - Cenzorska služba
- 342. pr. Kr. Pučki tribun Lucije Genucius
 - Jedan od dva konzula mora biti plebejac
 - Zabrana ponovnog magistrata na deset godina
- 339. pr. Kr. Pravo plebiscita
- Izravna demokracija
- 337. pr. Kr. Plebejac može biti pretor (pravosudni magistrat)
- 300. pr. Kr. Plebejac može biti pontifex u rangu patricijskog pontifex maximus-a

Nova društvena skupina

- 287. pr. Kr.
- Secessio plebis
- Potvrda prava plebiscita
- Pobjeda plebejske bogate elite
- Sve časti višeg ranga – otvorene plebejcima
- Stapanje 12ak patricijskih rodova i 20 plebejskih u društveni stalež nobiles (plemstvo)